

Светлана Т. Лазих¹

Висока школа струковних студија
за образовање васпитача, Нови Сад

Весна Ђ. Цолић

Висока школа струковних студија
за образовање васпитача, Нови Сад

UDK-373.211.24

371.134

DOI: 10.5937/nasvas1701129L

Оригинални научни рад

HB год. LXVI 1/2017

КОНТЕКСТНЕ ДИМЕНЗИЈЕ У ЈАСЛАМА ВИЂЕНЕ ОЧИМА БУДУЋИХ ВАСПИТАЧА

Апстракт Премештањем фокуса истраживања са дејства на проучавање васпитачке праксе унутар одређеног простора, времена, људи и њихових односа настала су квалитетна зајажња о њиховом значају, могућим променама и њиховим утицајима на развој дејства. За децу раног узраста битан је сваки тренутак, а искуства којима су изложена унутар контекстних димензија утичу на њихово разумевање света и доживљај, што упућује на потребу увиђања у којој мери су студенти Високе школе струковних студија за образовање васпитача Нови Сад сензибилисани за препознавање и процену значаја сваке димензије контекста. Подаци су прикуљени у школској 2015/2016. години путем систематског посматрања на теренској вежби из једног предмета изборног јасленог модула. Зајажња студентима потврђују да су разумели теоријске оквире унутар којих су настали у процени контекстних димензија. Посебно се обрадило увиђање улоге студената у тражењу, провери и унапређивању сваке димензије. Студенти се не осећају довољно припремљени за ову врсту деловања и сматрају да им је за то потребно практично искуство. Будући да је то један вид њихове уласке у домен праксе током основних студија, препорука је да се кроз обавезне и изборне предмете више баве значајем простора, времена и интеракције, да се оснажују у креативном процесу, као и у разумевању личног доприноса у доношењу промена.

Кључне речи: контекстне димензије јасала, студенти школе за васпитаче, сензибилност студената, промена.

Увод

Развој детета одвија се у одређеном простору, времену и кроз константне интеракције са средином у широком смислу те речи. Најшири теоријски оквир рада чине антрополошка и она развојно-психолошка становишта која социокултурну средину

¹ E-mail: pedagogns@gmail.com

виде као кључни фактор психичког развоја (Lazić i Saveski, 2015; Pavlović Breneselović, 2012; Pešikan i Antić, 2012; Siegel & Payne Bryson, 2015).

Бројна истраживања из различитих научних дисциплина (Mid, 1972; Miljak, 2009; Petrović Sočo, 2007, 2009; Siegel & Payne Bryson, 2015) указују на неопходност изучавања и откривања социјалног контекста у којем дете живи. Културни антрополози трагају за одговорима на питање шта значи развијати се у једном социокултурном миљеу, а не у другом, те тако Маргарет Мид (Margaret Mead) тврди да „људска бића отелотворују ону културу у којој су одрасла“ (Mid, 1972: 555), британски антрополог Едмунд Лич (Edmund Leach) пише да је сасвим сигурно: „... да сваки појединац опажа свој свет онако како то сугерише његова културна подлога...“ (Lič, 1983: 35), а психолог Џером Брунер (Jerome Bruner) иде даље тврдећи да „култура обликује ум, осигурава оруђе којим конструишемо не само наше светове, већ и развијамо самоконцепцију те спознајемо властите способности“ (Bruner, 2000: 10).

Дете улази у средину коју су за њега створили одрасли, а која увек носи печат одређене културе, почев од особина физичког простора и избора физичких објеката који окружују бебу, начина њеног подизања (неге), па до система знања, обичаја, система вредности и институција карактеристичних за дато друштво. Због биолошке незрелости детета, значајно је да поседује способност да показује посебну осетљивост да реагује на друге људе. Зависност новорођенчета од одраслих је основа за успостављање његових специфичних односа према стварности, који су увек посредовани другим људима, па су тиме од самог почетка социјални односи. Анри Валон (Henri Wallon), пишући о односу детета и његове средине, каже: „Први дететови утилитарни односи нису односи са физичким светом који, и када се успоставе, започињу као чиста игра, већ односи са људима (...) и управо из тих разлога дете, иако није свестан члан друштва, ипак је биће које је потпуно примарно и у потпуности окренуто друштву“ (Valon, 1982: 13). Иако све већа институционализација детињства и одрастања деце од најранијих узраста представља битно обележје социјализације деце у савременом свету, проучавања стварног деловања институција на људски развој била су релативно ретка и у већини случајева ограничена. Ограничења се могу запазити у томе што су проучавања дуго била усмерена на проблем раног лишавања, али и у томе што је већина испитивања била усмерена на њихове последице на појединце. Нажалост, јако се мало пажње посвећивало структури самог институционалног оквира и његовим карактеристикама, којим се он разликује од уобичајеног развојног оквира породице и дома. Те разлике су тим значајније, јер се не задржавају само у оквирима микросистема те две средине (установе и породице), већ се односе и на ширу друштвену средину. Тиме је још већа потреба за изучавањима која ће дати податке не само о ефектима ових институција на дечје понашање, већ и о оним структуралним обележјима институционалног оквира која се могу сматрати најзначајнијим за развој и социјализацију деце (Neuman & Roskos, 2005).

Без обзира на то што се у коначном резултату показало да компензаторски програми, који су 60-их година XX века организовани као начин ублажавања последица

сиромаштва, ускраћености и социјалне угрожености нису добар начин за смањење социјалне ускраћености и неједнакости, ове студије су дале неке поучне резултате у истраживањима предшколских установа. Поред проширивања поља сагледавања ефеката са само интелектуалног и на социјално поље, компаративне студије су захтевале и одређени методолошки поступак у којем су систематски опис и анализа окружења у којима се развој одвија били први корак. Тиме се центар пажње истраживача помера са ефеката (има их, нема, колико су трајни и сл.) на обележја самог институционалног контекста. Контекст се може разумети као систем унутрашњих и спољашњих чинилаца и деловања који могу утицати на перцепцију, разумевање и трансформацију у одређеној ситуацији и одређивати смисао и осећај за ситуацију као целину и за њене компоненте (Вербицкий, 2004), тј. спектар многих појединачних димензија које настављају да се преплићу, претапају и чине сложену целину (Petrović Sočo, 2007). Васпитна пракса се не може посматрати ван простора, времена, људи и њиховог односа (Colić, 1997), због чега се о контексту промишља као о флуидном, динамичном, комплексном, променљивом, живом (Bronfenbrenner, 1997), зависном од многих чинилаца.

Може се рећи да су дечје јасле специфичан институционални оквир подизања деце млађе од три године, о чијим особеностима, начинима и могућим последицама деловања још увек не знамо довољно. Добро је да је превазиђено дуго присутно схватање о обавезним штетним последицама ових институција због раног одвајања детета од мајке, али то још увек није доказ њиховог аутоматског позитивног деловања на развој деце. Биће потребно још много истраживања и практичног рада да би се дошло до одговора на питање како их уредити/структурирати/устројити, тако да деца у њима нађу погодне услове за остваривање својих потенцијала, и то кроз коришћење специфичности заједничког живљења групе деце и групе одраслих. Ово истраживање представља покушај да се да допринос осветљавању специфичности дечјих јасала као институционалног контекста одрастања деце раног узраста из угла будућих васпитача.

Методологија истраживања

Дизајн студије и инструменти

Предмет истраживања је како контекстне димензије простора, времена и интеракције виде студенти треће године Високе школе струковних студија за образовање васпитача Нови Сад који похађају јаслени модул као изборну групу предмета. Циљ је процена сензибилисаности студената за препознавање значаја сваке контекстне димензије, са посебним нагласком на увиђање сопствене улоге у смислу грађења, провере и унапређивања сваке од њих. Подаци су прикупљени путем теренске вежбе у школској 2015/2016. години. Примењена је истраживачка метода систематског посматрања, а студенти су користили план посматрања који је коришћен у студији

Цолић (Colić, 1997). План посматрања контекстне димензије простора садржао је четири групе питања са потпитањима која су се односила на затворен и отворен простор, на његово коришћење и опремљеност. Контекстна димензија време посматрала се преко две групе питања од којих се једна односила на дужину боравка деце у јаслама и распоред дневног живота, а друга на структурираност времена. Посматрање контекстне димензије интеракције реализовано је путем четири групе питања која су се сагледавала из призме одраслих, деце, породице, а посебна пажња је била посвећена активностима деце у јаслама. Студенти су методом случајног избора сазнали коју ће контекстну димензију посматрати. Поред посматрања контекстних димензија, студенти су остварили квалитативну процену личних очекивања, с освртом на могућности уношења промене у дечје јасле, што је учињено путем упитника посебно креираним за потребе овог рада.

Истраживање је реализовано у седам објеката Предшколске установе „Радосно детињство“ из Новог Сада у којима постоје дечје јасле и у којима је организована теренска вежба. Анализу контекстних димензија остварило је 56 студената, од чега је 22 посматрало простор, 18 време и 16 интеракцију (табела 1). Сестре васпитачи и струковни васпитачи који раде у јаслама студентима су пружили релевантне информације које се нису могле сагледати посматрањем појединачне контекстне димензије.

Табела 1. Заступљеност контекстне димензије према објектима ПУ

Објекти	Простор		Време		Интеракција		Укупно	
	N	Релативно	N	Релативно	N	Релативно	N	Релативно
Петар Пан	4	18,18%	2	11,11%	2	12,50%	8	14,29%
Свитац	2	9,09%	2	11,11%	1	6,25%	5	8,93%
Палчица	3	13,64%	2	11,11%	1	6,25%	6	10,71%
Гуливер	6	27,27%	4	22,22%	5	31,25%	15	26,79%
Колибри	2	9,09%	2	11,11%	2	12,50%	6	10,71%
Вила	4	18,18%	3	16,67%	4	25,00%	11	19,64%
Звончица	1	4,55%	3	16,67%	1	6,25%	5	8,93%
Укупно	22	39,3%	18	32,1%	16	28,6%	56	100%

Резултати истраживања

Простор је посматран са циљем процене величине и опремљености затвореног простора, санитарног простора и гардеробе, отвореног простора и терасе и коришћења простора – посебно у односу на једно дете (табела 2).

Табела 2. Резултати посматрања простора

<i>Врста простора</i>	<i>Величина</i>	<i>По детету</i>
<i>Групе собе</i>	40-81m ²	1,33-4m ²
<i>Санитарни простор</i>	6-30m ² – У 5 објеката га има свака соба, а у 2 вртића га деле две јаслене групе. – Опрема је прилагођена узрасту деце и плочицама које не клижу.	< 1m ²
<i>Гардероба</i>	8,82-56m ² – У неким вртићима постоји за сваку појединачну групу, за више група, а у 1 објекту постоји за сву децу јасленог узраста. – Углавном је организована у виду ормарића (0,40m ² и користе га два детета).	0,20-0,73m ²
<i>Тераса</i>	20 m ² (само у 1 објекту) – Само 1 објекат има терасе за сваку собу јасленог узраста. – У једном постоји тераса само у једној соби у приземљу.	
<i>Двориште</i>	125-2000m ² – Сваки објекат има двориште различитих димензија, у два постоји ограђен део за децу јасленог узраста. – У једном објекту је читаво двориште предвиђено за њих (у питању је легат).	1,14-4m ²
<i>Коришћење простора</i>	Заједничко за све: – Не постоје границе међу просторима; – Деца се слободно крећу по целој соби. Знају да не смеју да је напуштају без пратње и да са стола сестара – васпитача не смеју ништа узимати без питања; – Деца знају где су играчке и слободно могу да их узимају. Играчке имају стално место у 20 процена (90,9%). У 2 немају стално место, односно васпитачи их повремено мењају, како би било занимљивије. У 1 процени је наведено да је на свакој пластичној фиоци нацртано шта се ту налази, па деца могу да нађу жељену играчку.	Највише времена се проводи у кухињи, међу коцкама и аутићима.
<i>Безбедност</i>	Заједничко за све: – Ситни делови из готових играчака се узимају и не користе. У 21 процени (95,45%) наглашено је да је намештај облик ивица, па је могућност повређивања деце сведена на минимум. У 1 процени постоје оштре ивице столова, па сестре васпитачи стално држе руке на њима док деца пролазе. Неколико пута је апеловано на надлежне да се заобле или изолију неким гуменим предметом.	

У плану посматрања времена посебна пажња је посвећена дужини боравка деце у јаслама, распореду дневних активности и структурираности времена, конфликтима међу децом, нези деце, успављивању и окупљању деце пре доласка родитеља (табела 3).

Табела 3. Резултати посматрања времена

<i>Дужина боравка деце</i>	<p>– Најдуже: 9-11 сати (у 2 објекта). – Најкраће: 3 сата (у периоду адаптације). – Просечно: 6-7 сати (у свих 18 посматраних објекта).</p>
<i>Распоред дневних активности и структурираност времена</i>	<p>Заједничко за све: – Оброци и спавање су окосница активности.</p> <p>Званични распоред активности: – Књига неге и васпитно-образовног рада сестре васпитача (са недељним и дневним планом за социјално-емоционалне односе, моторичке, сензорно-перцептивне, музичко-ритмичке, графичко-ликовне и језичке активности).</p> <p>Стварни распоред активности: – Прате се интересовања деце, па се реализују неке од активности; – У 1 објекту се планирана активност понавља више пута током дана, како би свако дете у неком тренутку могло да се укључи.</p> <p>Прекид активности: – У 17 процена (94,4%) активност се прекида постепено, док се у једном активност прекида ако је храна унета у собу. Веома ретко се толерише прелазак на другу активност детету које је завршило прву активност.</p>
<i>Конфликти међу децом</i>	<p>Конфликти су израженији крајем недеље. Најчешће се дешавају: – Пред ситуацију неге, односно ужине која претходи спавању; – Пред одлазак кући.</p> <p>Узроци: – Отимање играчака, редослед у возићу за купатило, ко ће бити ближе васпитачу, узимање хране из туђег тањира, дирање детета до себе за време хигијенских навика (док седе на ношама).</p> <p>Решавају се раздвајањем, разговором, понудом другог предмета / играчке.</p>
<i>Нега деце</i>	<p>Заједничко за све: – Сестре васпитачи су смирене приликом неге деце, причају им и певуше; – Подстичу децу на самостално свлачење, вршење физиолошких потреба и облачење; – Хвале их реченицама попут: „Браво, видиш да можеш и сам/а.“</p>
<i>Успављивање деце</i>	<p>– Пусти се тиха инструментална музика. – Нека деца сама заспе, нека траже пре ужине да спавају, што им се омогућава. – Сестре васпитачи прилазе деци која се теже умирују или не могу да заспе. Понуде им омиљену играчку, седну поред њих, помазе их, чешкају, љуљшкају. – У 1 процени се не обраћа пажња на дете које не може да заспи само.</p>
<i>Окупљање деце пре доласка родитеља</i>	<p>Заједничко за све: – У 15:00 часова се прелази у дежурну собу, у којој се спајају деца из више јаслених група; – Не постоји посебан, осмишљен програм за то време, већ се деца слободно играју са понуђене 2 до 3 врсте играчака, прича им се прича, листа сликовница, а нека цртају за столом.</p>

Процена контекстне димензије интеракције остварена је са посебним освртом на број запослених и стручну спрему, на начин обраћања деци и иницијативу деце, на учешће родитеља и других чланова породице у васпитно-образовном раду, као и на активности деце и одлучивање о томе шта ће радити (табела 4).

Табела 4. Резултати посматрања интеракције

Број запослених и стручна спрема	<p>Укупно 45 медицинских сестара и васпитача раде са децом.</p> <ul style="list-style-type: none"> – 35 (77,8%) је са средњом медицинском школом, а 10 (22,2%) са основним струковним студијама. – По 3 сестре васпитача и/или струковни васпитачи раде са децом у 13 процена (81,2%). – По 2 сестре васпитача и/или струковни васпитачи раде са децом у 3 процене (18,2%). <p>Комбинују се у раду у 6 процена (37,5%).</p> <p>Остварује се свакодневни контакт са ненаставним особљем (спремачице и сервирке). Деца их радосно дочекују, неке ослонљавају именованом и позивају на игру.</p>
Радно време запослених и активности деце	<p>Радно време:</p> <ul style="list-style-type: none"> – 6 сати, подељено у блокове који прате ритам живота деце у јаслама. Послови им се преплићу. – 2 сестре присутне током храњења и неге (једна храни, друга умива и пресвлачи). <p>Активности деце:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Деца учествују у хигијенским навикама тако што сестри васпитачу, на њену молбу, додају пелене; – Струковни васпитачи често питају и подсећају децу на одлазак у тоалет, која потом сама исказују своје потребе.
Број уписане и присутне деце	<ul style="list-style-type: none"> – Уписано 23-40 – Присутно 10-24
Обраћање деци	<p>Заједничко за све:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Обраћање целој групи, благим тоном, осим у случајевима када се изричу забране (које се углавном односе на безбедност детета).
Иницирање активности од стране деце	<p>Деца иницирају активности које се ослањају на њихове потребе. Користе речи "хоћу", "дај", а касније „желим“.</p> <p>Заинтересованом детету се понуди активност приближна оној коју раде одрасли – ако се баве администрацијом, понуде му папир да црта.</p>
Комуникација са родитељима	<p>Заједничко за све:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Током примопредаје деце; путем индивидуалних разговора, родитељских састанака. – Иницијатива потиче од васпитача. <p>Сарадња је у 6 процена (37,5%) тежа него ранијих година. Углавном набављају потрошни материјал.</p> <p>Баке и деке су укључене у живот унучета. У 2 процене су учествовале у адаптацији детета.</p>
Учешће деце у слободним активностима	<p>Од понуђеног ограниченог броја избора играчака бирају чиме желе да се играју.</p>

Упитник за студенте је, поред основних информација о посматраној контекстној димензији и месту истраживања, садржао четири питања отвореног типа. Требало је да студенти напишу чиме су задовољни у односу на посматрану контекстну димензију (простор, време, интеракција), чиме нису задовољни, шта по њиховом мишљењу треба глобално урадити да би се унапредила конкретна димензија и како виде своју улогу у уношењу промена.

На питање чиме су били задовољни у вези са простором, 18 студената је дало 33 одговора. Најчешће су наводили да је у јаслама све прилагођено деци, неки су уз то додавали да је тиме омогућена самосталност деце. Затим следе одговори да је простор у посматраним јаслама одговарајуће величине, да је безбедан, пријатан, лепо/естетски уређен и флексибилно организован. На питање чиме нису задовољни у оквиру исте контекстне димензије добијено је 19 одговора, од којих је најчешћи недовољна опремљеност простора, неадекватна величина простора (мали спрам броја деце која га користе), недостатак терасе и неадекватан санитарни простор. Само један студент из узорка је одговорио да не постоји нешто чиме није задовољан када је у питању простор дечјих јасала.

На иста питања о времену одговорило је 19 студената у 29 одговора у којима они описују чиме су задовољни, који се могу сврстати у три веће категорије. Најчешће се одговори односе на испуњеност времена дечјим активностима, понекад се уз то наглашава да су оне прилагођене деци, њиховим интересовањима и сл. Следи група одговора у којима се истиче флексибилност времена у јаслама и, на крају, одговори у којима се изражава задовољство јер се у јаслама „зна ред и редослед активности“. Што се тиче незадовољства студената у вези с распоредом времена, важно је нагласити да око $\frac{1}{4}$ студената одговара да не постоји нешто чиме нису задовољни. Од преосталих студената из узорка добило се укупно 16 одговора, међу којима преовладава незадовољство малим/недовољним бројем активности које воде одрасли („усмерене активности“, заједничке активности сестре васпитача и струковног васпитача), затим дуго седење на ношама, прекидање дечјих активности и круто придржавање распореда времена.

О интеракцији је одговарало 15 студената, од којих је пристигло 26 одговора којима изражавају задовољство и девет којима изражавају незадовољство. Чак трећина испитаних студената је одговорила да не постоји нешто чиме нису задовољни у оквиру ове контекстне димензије. Око две трећине одговора којим се изражава задовољство односи се на комуникацију на релацији сестра васпитач–дете, а ту је и неколико одговора који се односе на интеракцију сестра васпитач – родитељ, сестра васпитач – студенти и дете–дете. Незадовољство изражавају квалитетом и квантитетом интеракције са родитељима, затвореношћу унутар васпитних група, а такође уочавају и повезаност интеракције са простором и временом, као што је „недовољно времена за свако дете у групи“, услови рада – простор и организација времена.

Следећа два питања из упитника за студенте односе се на њихово виђење могућности унапређивања посматране контекстне димензије у јаслама, како на глобалном нивоу тако и на нивоу своје улоге у томе. Што се тиче простора, студенти сматрају да је глобално потребно: обезбедити већи простор у дечјим јаслама; боље га организовати (неки одговарају „по центрима интересовања“); допуњавати и мењати

понуду играчака и других материјала; све ускладити са бројем деце која користе простор и материјал; излазити из простора дечјих јасала. На индивидуалном/личном нивоу, око половина испитаних студената не види своју улогу у унапређивању простора, док друга половина углавном своју улогу види у његовој организацији, укључивању и анимирању колега и родитеља у уређење простора и у његовом адекватном коришћењу. За унапређивање времена у јаслама на глобалном нивоу, већина испитаних сматра да се мора флексибилно организовати време, организовати више усмерених/заједничких активности одраслих и деце и проводити више времена напољу, док један студент није одговорио на ово питање. Своју улогу у томе не види око четвртина испитаних студената, а они који је виде најчешће наводе да они могу да организују више заједничких активности са децом, да могу и колегама исто предлагати, а такође, да се сами више информишу и стручно усавшавају. Испитани студенти сматрају да се интеракција на генералном нивоу може побољшати унапређивањем сарадње с родитељима (најчешћи одговор), као и интензивнијом интеракцијом сестра васпитач – дете (више причати, више пажње указивати деци и сл.), сарадњом са другим васпитним групама у јаслама, а такође у неколико одговора се уочава и повезаност са другим контекстним димензијама (услови рада, број деце наспрам боја одраслих). Четири студента није одговорило на ово питање, док о својој личној улози у томе око петина није одговорила. Они који су одговорили да лично могу допринети унапређењу интеракције у јаслама најчешће наводе да више разговарају са децом, активније учествују у заједничким активностима, игри деце, подстичу децу, како пише у једном одговору, „својим залагањем“.

Дискусија

У члановима 5, 8. и 9. подзаконског документа (*Pravilnik o bližim uslovima za početak rada i obavljanje delatnosti ustanova za decu*, 1996) прописује се простор у групној соби, санитарни простор и отворени простор. Ниједан од седам посматраних објеката не задовољава постављене захтеве од 10 m³ по детету у соби, односно 10 m² у отвореном простору. Захтевима Правилника који се односе на санитарни простор са делом за негу и хигијену и са WC шољама за дечји узраст одговара посматрано стање. У објектима у којима га користе две групе, деца из једне групе кроз стакло посматрају децу из друге, смеше им се и машу, негујући тако афирмативне односе, невербалну комуникацију, подржавајући тако осећај припадања и позитивни идентитет (Miljak, 2009; Pavlović Breneselović, 2012). Потреба за осамљивањем деце се најжалост не остварује на квалитетан начин у свим објектима. У једном вртићу дете се осамљује у кревету или за столом; у другом даје до знања да жели да се осами, па му се донесе кућица или се издвоји један сто; у трећем се налази у тихом делу собе, одмах поред стола васпитача. За један вртић је наведено да не постоји део за осамљивање деце, док за остале не постоји информација. Једно дете користи простор тако што се задржава у кухињи, у игри са коцкама и аутићима од пет до 15 минута. Вештачки материјали (гумене и пластичне играчке, аутићи) преовлађују у односу на природне материјале (дрвене коцке, штапићи, играчке од плиша или платна, вуница,

тесто) и тај распон се креће од 60:40 до 80:20. Међу неструктурираним материјалима највише се помињу водене бојице, колаж-папир, глина, пластелин, папир и тесто. Оваква понуда играчака је веома значајна, посебно имајући у виду да се деца данас више играју репликама уређаја модерне технологије, те компјутерским и видео-игрицама (Klemenović, 2014).

Унутар временских блокова чије су окоснице нега, оброци и спавање, реализују се активности које се смењују у складу са дечјом пажњом. Деца проводе од пет до 10 минута у групним активностима, око 15 минута у активностима у мањој групи и од пет до 15 минута у индивидуалним активностима, што је потврдила и Цолић (Colić, 1997) у својој студији. Закључује се да се у 94,44% дечја игра прекида постепено, што одговара дечјим потребама и припреми за завршетак игре (VanFleet et al., 2010). Иако се у решавању конфликта дају кратки налози и укратко се објашњава шта се дешава, у три процене се деци каже: „Деца се не отимају и не туку!“, а у једној процени је наведено да се дете упућује да се извини, и то непосредно након конфликта. Према речима сестара – васпитача, нега деце започиње непосредно по доласку детета у вртић, када се добијају информације о томе какво је здравствено стање детета и какво је било опште стање током ноћи. То свакако чини пример добре праксе и успостављеног поверења у којем се срећу професионални и лични однос васпитача и родитеља, у чијем средишту су дете и његова добробит (Miljak, 2009; Radojković, 2012). На то се надовезује и питање самосталности у остваривању контроле, односно вршењу неге (Colić, 1997), што је у директној вези с узрастом детета. Несамосталност је примећена у млађој јасленој групи, као и у групама са високим бројем присутне деце. Тој деци се омогућава само да засучу рукаве пре прања руку.

Број особа које се директно баве децом говори о односу друштва према деци, па препознавање значаја рада професионалаца са децом раног узраста, као и пројектовање година њиховог формалног образовања иде у том правцу (Petrović Sočo, 2007). Број запослених као показатељ квалитета контекстне димензије интеракције важан је због расположивих активних учесника у интеракцији с децом, док је њихова стручна спрема важна јер указује потенцијално на њихове професионалне компетенције. Приступ родитеља у просторије јасала зависи од одлуке сестара васпитача и/или струковног васпитача, па се дешава да се у истом објекту у неке собе увек може ући, а у неке само у току адаптације, на представе или заједничке активности. Осим личним контактом, васпитачи остварују комуникацију с родитељима и путем мобилних телефона, СМС-ова и електронске поште. У једним посматраним јаслама група има свој број телефона, па родитељи у сваком тренутку могу имати увид у стање свог детета. Кроз доступност одраслих који су професионално одговорни за добробит детета знатно се утиче на поверење код родитеља и успостављање заједничког правца деловања, схватајући га као облик прерастања добрих намера у плодносну интеракцију (Juul, 2011). Оваквим приступом у раду се подржава став да породица има кључну улогу у животу детета, чиме се потврђује да су родитељи најодговорнији за добробит детета и да су примарни васпитачи који чине главну спону између сестре васпитача / струковног васпитача и детета (Radojković, 2012). Отуда произилази и потреба изградње партнерства између предшколске установе и породице. Баке и деке учествују у животу детета у јаслама. У периоду праћења контекстне димензије

заједно су са децом правили зимницу што је, према речима сестара васпитача, све успешнија активност.

Када се погледају одговори студената на питања из упитника, прво што пада у очи је да је у њиховим одговорима готово два пута више наведених карактеристика које указују на изворе задовољства контекстним димензијама јасала него разлога незадовољства. То се може тумачити као вероватан показатељ да су посматране јасле заиста квалитетне, што је веома значајно не само за децу која у њима одрастају и њихове породице, већ и за квалитет студентске праксе и теренских вежби које се у њима организују. Улазак у домен праксе поспешује рефлексивно учење и самопроцену (Levett Jones, 2007) и негује код студената осећај квалитетно уложеног времена у сопствени развој (Siles González & Solano Ruiz, 2016). Овај податак се може тумачити и као општа позитивна оријентација студената према институцији јасала, што је врло вероватно и из разлога што је њима група предмета која се бави радом с децом раног узраста из групе изборних предмета (определили се они који воле и занима их!). Не сме се занемарити ни могућност да је мање критика упућено због недовољног знања и искуства студената, што је у одговорима на друга два питања дошло више до изражаја.

Генерално гледано, уочава се релативно велики број одговора о томе шта треба урадити ради унапређивања посматраних контекстних димензија у јаслама. Иако око 35% од укупног броја одговора не садрже предлоге за унапређивање постојећег стања, чему је узрок вероватно недостатак искуства, па и знања, одговори који су добијени могу се проценити као веома зрели, смислени, са високим степеном свести о личној одговорности, пре свега за квалитет интеракције, затим организацију и коришћење времена, а нешто мање за контекстну димензију простора.

Предности овог истраживања огледају се пре свега у активном учешћу студената који су већ током основних студија подстицани да критички размишљају и кроз рефлексiju практичних искустава дођу до квалитетнијег разумевања институционалног оквира дечјих јасала. Недостаци се могу пронаћи у релативно малом броју студената који су учествовали у истраживању, ограниченом времену које су имали на располагању за истраживање, као и у необухваћености свих димензија контекста које су значајне за квалитет дечјих јасала (систем активности деце, активности и улоге одраслих и деце и сл.).

Закључак

Развој детета се одвија кроз константне интеракције са средином у широком смислу те речи, због чега свако посматрање и истраживање дечјег развоја, свака интервенција и сваки покушај да се на развој утиче мора полазити од те премисе. Схватајући дечје јасле као својеврсну социокултурну средину која је уклопљена и условљена ширим социјалним и културним окружењем, може се очекивати да све јасле у датом миљеу имају слична обележја, што омогућава трагање за њиховим типичним, односно специфичним контекстним димензијама. С друге стране, ослањајући се на антрополошке радове, проучавања 'школског етоса' и ранија истраживања аутора, потврђује се да јасле делују на дете целином свог устројства, због чега се може

претпоставити да, слично другим социјалним институцијама, и јасле имају сопствену културу или етос. Истраживањем се искристалисало знање будућих васпитача о простору, времену и интеракцији као контекстним димензијама дечјих јасала, задовољство стањем конкретне димензије која се посматрала, као и разумевање личног доприноса у уношењу промена у сваку од њих. Иако су остварили увид у све контекстне димензије, студенти сматрају да нису довољно спремни за уношење промена у њих, схватајући да је за то потребан други ниво знања који зависи од практичног искуства. Допринос истраживања огледа се у томе што осветљава реално стање контекста дечјих јасала као институције, о чему генерално нема довољно емпиријских података, а нарочито не у нашој средини.

Препорука је да студенти који се образују за васпитаче кроз обавезне и изборне предмете основних струковних студија континуирано запажају значај простора, времена и интеракције, да креативно приступају и да се оснаже у разумевању личног доприноса у уношењу промена. На тај начин се остварује чвршћа повезаност теоријских знања са практичним промишљањем, делањем и унапређивањем сопствене праксе.

Литература

- Bronfenbrenner, J. (1997). *Ekologija ljudskog razvoja*. Beograd: Zavod za izdavanje udžbenika i nastavnih sredstava.
- Bruner, J. (2000). *Kultura obrazovanja*. Zagreb: Educa.
- Colić, V. (1997). *Dečje jaslice – gledane iz antropološkog ugla*. Beograd: Institut za pedagogiju i andragogiju Filozofskog fakulteta Univerziteta u Beogradu.
- Juul, J. (2011). *Your Competent Child: Toward a New Paradigm in Parenting and Education*. München: Familylab.
- Klemenović, J. (2014). How Do Today's Children Play and with Which Toys? / Čime se i kako igraju današnja djeca? *Croatian Journal of Education - Hrvatski časopis za odgoj i obrazovanje*, god. 16, br. 1, 181-200.
- Lazić, S. i Saveski, Z. (2015). Savjetovalište za obitelj kao put ka kvalitetnom roditeljstvu u kontekstu informalnog i neformalnog obrazovanja. *Život i škola*, god. 61, br. 1, 135-143.
- Levett Jones, T. L. (2007). Facilitating Reflective Practice and Self-Assessment of Competence through the Use of Narratives. *Nurse Education in Practice*, Vol. 7, No. 2, 112-119.
- Lič, E. (1983). *Kultura i komunikacija*. Beograd: Prosveta.
- Mid, M. (1972). Nacionalni karakter. U A. L. Kroeber (ur.), *Antropologija danas* (str. 555). Beograd: Vuk Karadžić.
- Miljak, A. (2009). *Življenje djece u vrtiću*. Zagreb: SM Naklada d.o.o.
- Neuman, S. B. & Roskos, K. (2005). The State of State Pre-Kindergarten Standards. *Early Childhood Research Quarterly*, Vol. 20, No. 2, 125-145.
- Pavlović Breneselović, D. (2012). Odnosi na ranim uzrastima. U A. Baucal (ur.), *Standardi za razvoj i učenje dece ranih uzrasta u Srbiji* (str. 133-150). Beograd: Institut za psihologiju Filozofskog fakulteta Univerziteta u Beogradu.

- Pešikan, A. i Antić, S. (2012). Učenje dece na ranim uzrastima. U A. Baucal (ur.), *Standardi za razvoj i učenje dece ranih uzrasta u Srbiji* (str. 85-112). Beograd: Institut za psihologiju Filozofskog fakulteta Univerziteta u Beogradu.
- Petrović Sočo, B. (2007). *Kontekst ustanove za rani odgoj i obrazovanje – holistički pristup*. Zagreb: Mali profesor.
- Petrović Sočo, B. (2009). *Mijenjanje konteksta i odgojne prakse dječjih vrtića. Akcijsko istraživanje s elementima etnografskoga pristupa*. Zagreb: Mali profesor.
- Pravilnik o bližim uslovima za početak rada i obavljanje delatnosti ustanova za decu* (1996). Službeni glasnik Republike Srbije, br. 50/1994; 6/1996.
- Radojković, D. (2012). *Adaptacija u jaslicama*. Novi Sad: Zavod za udžbenike.
- Siegel, D. & Payne Bryson, T. (2015). *Razvoj dječjeg mozga*. Split: Harfa.
- Siles González, J. & Solano Ruiz, C. (2016). Self-Assessment, Reflection on Practice and Critical Thinking in Nursing Students. *Nurse Education Today*, Vol. 45, No. 10, 132-137.
- Valon, A. (1982). Psihološko i sociološko proučavanje deteta. U I. Ivić i N. Havelka (ur.), *Proces socijalizacije kod dece, Izabrani radovi* (str. 1-14). Beograd: Zavod za izdavanje udžbenika i nastavnih sredstava.
- VanFleet, R., Sywulak, A. & Caparosa Sniscak, C. (2010). *Child Centered Therapy*. New York and London: The Guilford Press.
- Вербицкий, А. А. (2004). *Компетентностный подход и теория контекстного обучения*. Москва: ИТС ВПК.

Примљено: 09. 09. 2016.

Коригована верзија текста примљена: 15. 02. 2017.

Прихваћено за штампу: 05. 04. 2017.

CONTEXT DIMENSIONS OF NURSERY SCHOOL SEEN THROUGH THE EYES OF TRAINEE PRESCHOOL TEACHERS

Abstract *By shifting the focus of research from the child to the study of educational practice in the context of a specific setting, time, people and their relationships, significant observations have been made regarding the importance of these dimensions, their possible changes, and their influence on children's development. Young children live in the moment, and the experiences they are exposed to within contextual dimensions affect their understanding and experience of the world, which highlights the need to assess the extent to which the students of the Higher Professional School for the Education of Preschool Teachers in Novi Sad have been sensitized to recognize and assess the importance of each dimension of context. The data were collected in the academic year 2015-16 through systematic observation during students' practical training as part of a course from the elective nursery school module. The students' reports show that they understood the theoretical framework which they referred to in their assessment of contextual dimensions. In the study, particular attention was devoted to students' understanding of their role in the construction, verification and improvement of each dimension. Students do not feel sufficiently prepared for such activities and believe that they need practical experience. Since this is one of the ways in which they acquire practical experience in the course of their undergraduate studies, we recommend that compulsory and elective courses provide students with additional exposure to observations on the importance of space, time and interaction, that students be supported in developing a creative approach and in understanding their personal contribution to the introduction of changes.*

Keywords: *context dimensions of nursery school, students – trainee preschool teachers, student sensitization, change.*

КОНТЕКСТНЫЕ ИЗМЕРЕНИЯ ЯСЛЕЙ С ТОЧКИ ЗРЕНИЯ БУДУЩИХ ВОСПИТАТЕЛЕЙ

Резюме *Перемещением фокуса исследования с ребенка на изучение воспитательной практики внутри определенного пространства и времени, людей и их взаимоотношений, получены качественные сведения о их важности, о возможных изменениях и влиянии на развитие ребенка. Дети в раннем детстве живут в настоящем времени и контекстные измерения ближайшей среды влияют на их понимание мира. Данное обстоятельство приводит к необходимости понять, в какой степени студенты Высшей школы для образования воспитателей в Нови-Саде сенситизированы к признанию и оценке значимости каждого измерения контекста. Данные собраны в учебном 2015/2016 году путем систематического наблюдения практических занятий по одному из предметов дополнительного курса. Наблюдения подтверждают, что студенты понимают теоретические рамки для обсуждения важности контекстных измерений. Особое внимание уделяется роли студентов в создании, проверке и улучшении каждого измерения. Студенты чувствуют себя недостаточно подготовленными к этому виду деятельности и считают, что им необходимо больше практического опыта. Поскольку речь идет об одном из аспектов их практического обучения во время учебы в вузе, то рекомендуются обязательные и элективные курсы с темами о важности контекстных измерений яслей, в целях укрепления творческого подхода и понимания важности личного вклада при внесении изменений.*

Ключевые слова: *контекстные измерения яслей, студенты вуза для образования воспитателей, подготовка студентов, изменения.*